

Vəfa Hacıyeva
Filologiya elmləri doktoru

Nizami Gəncəvi yaradıcılığında amazon obrazının tarixi kökləri

Historical roots of the Amazon image in the works of Nizami Ganjavi

One of the five poems written by Nizami Ganjavi (XII century) is the poem "Khosrov and Shirin" (1181). Nizami Ganjavi's "Khosrov and Shirin" in the Soviet period MADadashzade, H.Arasli, M.Guluzade, G.Begdeli, A.Ga-zanfar, A.Krimcki, M.Alizade, R.Aliyev, R.Azade, H.Mammadzadeh, post-Soviet, N.Arasli, A.Safarli, H.Yusifli and many other scholars during the independence of the Republic of Azerbaijan.

Nizami Gəncəvinin (XII yüzillik) qələmə aldığı beş poemadan biri “Xosrov və Şirin” (1181) mənzuməsidir. Şair böyük həvəs və şövlə nəzmə çəkdiyi bu ruhu oxşayan, qəlbi coşdurən məhəbbət dastanını, öz təbiri ilə desək “həvəs-naməsinə”ni, məcazın “istiərə” növündən bəhrələnərək “gözəl gəlin”ə bənzətmiş: “ərusi” (bu gəlini), “ke pərvərdəm be can-əş” (“onu canımla bəslədim”) və “çenan ke, ze xandən-əş fərox şövəd ray” (“elə ki, onu oxuyanın könlü, ruhu şadlansın”) təbirləri ilə vəsf etmişdir:

جهادش در گردان روی م بارک   جانش به پروردم که را عروسی
جای شود دلخ اف شادش مشک ز   رای شود فرخ خواندش که ز چنان

Rəsul Rzanın poetik tərcüməsində:

Təb'imin bakirə gəlini ancaq   Bu dünya üzünə gəlsin üzü ağ.
Onu oxuyanda ürək şadlansın,   Müşk səpdiyi yer Xəllux adlansın.

(Nizami Gəncəvi. Xosrov və Şirin. Bakı; 1962; 2, s.23)

Böyük şair “Xosrov və Şirin” məsnəvisində əksər hallarda məcazi anlam daşıyan türk mənşəli toponimləri müxtəlif bədii-üslubi məqsədlər üçün mətnin poetik strukturuna daxil etmişdir

Tədqiqatın məqsədi — “Xosrov və Şirin” əsərində zikr olunan Məhin Banu obrazı ilə “İskəndərnamə” poemasında Bərdə hökmdarı Nüşabə surəti arasında üst-üstə düşən bənzərliklərdən çıxış edərək, hər iki qadın hökmdarın Amazonlara xas həyat tərzləri və bu qəhrəman qadınların qədim türk qövmələri iskit, saka, sarmat, massaqet, kimmer tayfaların “Qadın

Savaşılar” və yaxud “döyüşkən qadınlar” (Amazonlar) obrazından qaynaqlanan tarixi köklərini araşdırmaqdır.

Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin”i sovet dönəmi nizamişünaslığında M.A.Dadaşzadə, H.Araslı, M.Quluzadə, Y.E.Бертелс, Q.Beqdeli, Ə.Qə-zənfər, A.Krımcki, M.Əlizadə, R.Əliyev, R.Azadə, H.Məmmədzadə, postsovet, Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi dövründə N.Araslı, Ə.Səfərli, X.Yusifli və bir çox alimlər tərəfindən müxtəlif yönərdən araşdırılmışdır.

“Xosrov və Şirin” eşq dastanı mövzu baxımından tarixi hadisələrə istinad edirsə də, şübhəsiz ki, şair təxəyyülünün məhsuludur.Hər şeydən öncə xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Nizami dühasının yaratdığı füsunkar gözəlliyə malik, saf, pak, ismətli qadın, nəcib, ağıllı insan (fəzanə), ədalətli hökmdar, vəfalı sevgili kimi təqdim olunan Şirin obrazı Firdovsinin yaratdığı məkrli, qatil, xudbin Şirin surətindən tam fərqlidir.

Prof.Dr.M.M.Əlizadə “Firdovsi və Nizami əsərlərindəki Şirin surətlərinin müqayisəli təhlili” (Nizami və Şərq ədəbiyyatı // Bakı; ADU nəşri, 1983, s.12) məqaləsində Nizaminin Şirin obrazını Xosrov Pərvizdən üstün yaratması şairin türk təəssübkeşliyinə bariz nümunədir: «Nizami əsər boyu Xosrovun zəif cəhətlərini daha qabarıq şəkildə verir, məhz hökmdar aşiqin bütün mənfilikləri müqabilində Şirinin mətanəti, sədaqəti və sevgilisindəki çatışmaz cəhətləri islahat çalışması bu gözəllik ilahəsi olan qızın mənəvi aləminin nə qədər zəngin olduğunu nəzərdə nümayiş etdirir.

Şirin Xosrovun vüsəlinə böyük fədakarlıq tələb edən ağır imtahanlardan keçərək nail olur. Şair, onun əhd etdiyi kimi, Şirinin Xosrova kəbinli arvad olduğu dövrdə də öz hökmdar ərinin bütün çatışmazlıqlarını islah etmək, onu mənəvi, siyasi, mədəni cəhətdən kamil bir insan və böyük bir ölkəni, orada yaşayan xalqı idarə etmək ləyaqətinə malik ideal - dövlət başçısı səviyyəsinə çatdırmaq üçün heç də söylərini zəiflətmir”.

Möhtərəm alimimizin dəyərli fikirlərinə qatılaraq eyni zamanda “Xosrov və Şirin” mənzuməsinin baş qəhrəmanı Xosrov Pərvizin də türk qövmü xəzər -lərlə (hazarlar), daha doğrusu, Xəzər xaqanı ilə bir başa qohumluq bağlarının olması haqqında maraqlı faktı nəzərə çatdırmağı məqsədüuyğun hesab edirik.Görkəmli tarixçi-alim A.Bakıxanova (A.Bakıxanov. Gülüstan-i İrəm.Bakı.2010, s.55-56) Xosrov Pərvizin soy kökü haqqında yazır: “«Rövizətüssəfa», «Xülasətül - əxbar» müəllifləri və bir çox başqa tarixçilər yazırlar: xaqanın qızını Nuşirəvan (Anuşirəvan — H.V.) almış və onu boşayıb atasının evinə geri qaytarmamışdı.Nuşirəvanın bundan Nuşizad və Hürmüz adlı iki oğlu oldu.Bu qadın Zərdüşt dinini qəbul etməmişdi...

...Nuşirəvan 48 il səltənətdən sonra, miladi 578-ci ildə və hicrətdən 44 il əvvəl vəfat etdi.Nuşirəvanın Xəzər xaqanı qızından olan ikinci oğlu Hürmüz İran taxtına oturdu.Bu münasibətlə ona türkdən doğulmuş – H.V.) deyirdilər.

«Rövizətüssəfa» sahibi deyir: Hürmüz dövründə Xəzər tayfası Dərbənddən keçib Ermənistan (Erməniyyə-H.V.) və Azərbaycan ölkələrini qarət etdilər.Bu çarqın hicri 4-cü (=626) ildə vəqə oldu. Rum qeysəri Herakli onları bu ildə İranla müharibəyə təşviq edirdi. «Tarixi-güzidə» sahibi və sair tarixçilər deyirlər: Hürmüz zülm etməyə başlayınca, xalq ona qarşı üsyan qaldıraraq sikkəni onun oğlu Xosrov Pərvizin adına vurdurdular. Buna görə də Xosrov Pərviz atasından qorxub Azərbaycana gəldi.Muşan və Bacərvanda (Azərbaycan – H.V.) olduğu zaman, «Bərdə» hökmdarı Mihinbanu gəlib onu Bərdəyə apardı və ona mehmannəvazlıq etdi.Xosrov Mihinbanunun qardaşı qızı Şirini sevib axırda onu aldı.Şeyx Nizami bu əhvalatı məşhur «Xəmsə»sinin beş poemasından biri olan «Xosrov və Şirin» kitabında gözəl bir surətdə təsvir etmişdir”.

Nizamişünas-alimlər Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” məhəbbət dastanını nəzmə çəkərkən, onun türk təəssübkeşliyinə öz dəyərli tədqiqatlarında yer vermişlər.

Prof.Dr.Ə.Səfərli Nizaminin türk təəssübkeşliyini xüsusi vurğulayır: (Nizaminin yaradıcılığında türklük. “Xosrov və Şirin” // «Nizamişünaslıq » (elmi əsərlər), 2 saylı, Gəncə;

Elm, 2012, s.3-12) “Xosrov və Şirin”də Nizaminin türklüyü daha qabarıq ifadə olunur. Bərdə hökmdarı Məhin Banu (türkcəsi: “böyük hanım” – H.V.) və onun qardaşı qızı Şirinin timsalında Azərbaycanın, o cümlədən qədim Aran türk torpağının keçmişini tərənnüm edir. Bu əsərdə Məhin Banunun dili ilə onun özünü və qardaşı qızı Şirini əfsanəvi türk hökmdarı Əfrasiyab, Mahmud Kaşqarlının dediyi kimi, Alp Ər Tonqanın varisi adlandırır. İran (Sasani – H.V.) şahı Xosrov Pərviz Key Xosrov varisidirsə, biz Əfrasiyab varisiyik deyə bəyan edir. Key Xosrov özü Əfrasiyabın nəvəsi olsa da, həm də onun qatilidir. Həmin Key Xosrov isə Midiya dövlətinin varlığına son qoyan Kürüşdür. O Kürüşdür ki, babası Astiaqı xəyanətlə öldürmüş, Midiya dövlətini İrana tabe etmişdir. Nizami bu həqiqəti dəqiq bildiyindən, Astiaqın türklüyün rəmzinə çevirən Alp Ər Tonqa – Əfrasiyabdan başqa bir kəs olmadığına şübhə etmədiyindən Məhin Banu və Şirini (həmin nəsilədən olmaqla – H.V.) qədim Azərbaycan tarixinin bədii rəmzləri kimi canlandırmışdır”.

افراسیابیم است که یخسرو گو گو اف تابیم ن یزما هست او گو ر

Əgər o, aydırsa, biz afitabıq, O, Keyxosrovsa, biz Əfrasiyabıq

(Nizami Gəncəvi. Xosrov və Şirin. Tərcümə edən Rəsul Rza. Bakı; 1962, s.88-89)

Burada şair bədii təzaddan məharətlə istifadə edərək, tarixi İran-Turan qarşıdurmasına “təlmih” bədii-üslubu fiqurla ifadə edir ki, bu da əsərin poetik dilinin ekspresivliliyi baxımından təsir gücünün artmasına səbəb olur: əsərin baş qəhrəmanı Xosrov Pərviz İran (Fars) şahlarından Kəyanilər sülaləsini təmsil edən Key Xosrovun nəslindəndirsə, biz də, yəni Şirinin bibisi Məhin Banu da, Turan hökmdarlarından Əfrasiyabın, yəni Türk hökmdarı Alp-Ər Tonqanın soyundanıq.

Məşhur sovet nizamişünası akad. Y.E. Bertels “Nizaminin birinci zövcə -sinin adı nədir?” (Сб.ст. Академику В.А.Гордлевскому к его семидесятилетию. М., 1953. s.66) sərlövhəli Qırçaq gözəli Appağın (ağappaq, bəyaz) adının etimologiyasının tədqiqinə həsr etdiyi dəyərli məqaləsində şairin sevimli məhbubu gözəl, cəngavər, igid, ismətli Afaqı türk soylu xanım kimi təqdim edir.

Nizami öz doğma yurdunu “Xosrov və Şirin” poemasının “Şapurun Şirini tərfi və Xosrovun ona aşiq olması” fəslində dərin məhəbbətlə tərənnüm edir:

جانای که رده مه یاف صلی هو به هوائی هو در را خویش ن شدست

Öz iqamətgahını hər havada (hər iqlimə münasib)

Hər fəsildə (mövsümdə) özünə bir məkan hazırlayırdı.

پایش خاک باشد سرسبز تا که جایش است موقان به گل فصل به

Prof. Dr. Həmid Məmmədzadənin filoloji tərcüməsində (Bakı; 1981, s.63):

Gül fəslində yeri Muğandır ki, Ayaq basdığı yerlər (həmişə) yaşıllıq olsun. تابستان به خرمین به خرمین گل به گل خرامد ارمن کو به ر شود

Filoloji tərcümədə:

Yayda Ərmən dağlarına çıxar, Nazla güllükləri və tarlaları (xırmanları – H.V.) bir-bir gəzər. (1981, s.63)

Nizami Gəncəvinin «kuh-e Ərmən» («Ərmən dağı») deyə tərif etdiyi diyar orta çağ coğrafiyasına aid islami qaynaqlarda «Ərməniyyə» («Erməniyyə») toponimi, yəni coğrafi məkan adı ilə tanındır. Bu toponim ətrafında yaranmış yanlış təsəvvürləri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) Fəlsəfə İnstitutunun əməkdaşı, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Faiq Ələkbərli təkzib edərək yazır: “Ümumiyyətlə, tarixdə Ərməniyyə adlı bir ərazi, vilayət olub. Həmin Ərməniyyənin isə haylara və indiki Ermənistan dövlətinə heç bir aidiyyəti və dəxli yoxdur. Sözügedən Ərməniyyə vilayəti Parfiyanın nəzarəti altında idi. Ermənilər həmin Ərməniyyəni nəzərdə tuturlar. Ərməniyyəni idarə edənlər, idarəçiliyin başında duranlar türk mənşəli arşakilər idilər. Arşakilər sonrakı dövərlərdə xristianlığı qəbul etdilər. Eyni zamanda, Ərməniyyə

adlandırılan arşakilər sülaləsi ərsaklar idi. Yəni Sak türkləri. Onlar qıpçaq türkləri idilər. Bildiyimiz kimi, albanlar da, ərsaklar (qıpçaqlar) da xristianlığı qəbul etdilər. Ermənilərin isə nə Ərməniyyəyə, nə də o sülaləni idarə edən ərsaklara heç bir aidiyyəti yoxdur. Çünki bildiyimiz haylar özlərini hind-Avropa mənşəli hesab edirlər. Amma ərsaklar isə türk mənşəli idilər. İstər Parfiya, istərsə də Midiya dönəmində olan türk mənşəli dövlətləri, sülalələri, Midiyaya bağlı ayrı-ayrı vilayətləri özlərinə aid edirlər. Bu cür cəfəngiyyatlar hay tarixçiləri tərəfindən 18-ci, 19-cu əsrlərdən formalaşdırılmağa başlayıb, bu gün də davam etdirilir”.

“Xosrov və Şirin” poemasında şair Məhin Banunun hökmündə olan Abxaz vilayətini və Bərdə şəhərini ön lənəçəkir:

پ رواز ن خج ير جس تن در ك ند اب خاز به آيد خزان هذ گام به ه

Rəsul Rzanın poetik tərcüməsində (1962, s.39):

Yay ötüb keçəndə, payız gələndə, Abxazda ovları salır kəməndə.

است گ رمسد ير هوای را به ردع كه است چه ير ميل به ردع به زمسد تاذش

Filoloji tərcümədə (1981, s.63):

Qışda Bərdəyə meyl göstərər, Çünki qışda Bərdənin havası isti olur.

Bərdə, akad.V.V. Bartolda (bax: Акад. В.В.Бартольд. Соч.Том III, М.: Наука, 1964) görə, qədim Qafqaz Albaniyasının paytaxtı “Partav” toponiminin ərəbləşdirilmiş formasıdır. Sasani padşahı Qubad (488-531) tərəfindən əsas qoyulmuş Partav sasanilərin Türk qövümü xəzərlərlə savaştığı məkandır. Bərdə Tərtər çayının Kür çayına töküldüyü yerin yaxınlığında yerləşir. Ərəblər tərəfindən fəth olunandan sonra ərəb coğrafiyaşünasları Qafqaz Albaniyasını Arran istilahi ilə əvəz etmişlər.

“Xosrov və Şirin” məsnəvisində Şapur (“şah pur” - “şah oğlu”) Məhin banunu (Şəmira) Xosrov Pərvizə təsvir və təqdim edərkən, onun şah soyundan olduğunu və hökmünə Ərrandan Ərmənədək bütün iqlimlərin (ölkələrin) tabe olduğunu söyləyir:

زن آن فرمان به رگ شد ته مقرر ارمن به تاران اقلیم هه

Arandan ta Ərmənədək bütün iqlimlər o qadının fərmanında qərar tutur.

Yuxarıdakı beytin şərhində Ərran toponimi haqqında maraqlı tarixi məlumatı nəzərə çatdırmaq məqsədəuyğundur: “XIII əsrin digər bir naməlum müəllifi “Dünyanın möcüzələri” (4-cü bölüm) əsərində yazır: “Arran — zəngin, varlı və bərəkətli bir məkandır, yerli hökmdarların qış iqamətgahıdır. Dünyanın həyat üçün yararlı heç bir bölgəsində Arran kimi çox tikililər, binalar mövcud deyil, heç bir başqa yerdə türklərin bu qədər yoğun izdihamı, topluluğu müşahidə olunmur. Deyirlər ki, orada 100 000-ə qədər türk atlı, süvari toplanır”. (Гаджиев Дж. Низами Гянджеви-великий воин Турана. Саранск. 2014:

www.proza.ru/2015/08/07/881)

Orta əsrlər islami qaynaqlarına («Mücəm-əl-buldan») görə, Azərbaycanın böyük vilayətlərindən sayılan və Araz çayının şimal-qərbində yerləşən Arranın (Arran) məşhur şəhərləri Gəncə və Bərdədir.

Nizaminin əsərlərində vəsf etdiyi Bərdə şəhəri orta çağ ərəb və farsdilli qaynaqlarda təsvir olunan Bərdə şəhərinə tam uyğundur.

X əsrdə ərəb coğrafiya mənbələrinə görə, Xorasan və İraq arasında Rey və İsfahandan sonra böyüklüyü, ehtişamı və önəminə görə Zaqaqaziyanın (“Qaf qaz arxası bölgənin”) bütün digər şəhərlərindən üstün olduğu qeyd olunur. 943-cü ildə zənginliyinə görə rusların işğalına məruz qalmışdır. Ərəblər tərəfindən Qafqaz üzərindən ticarət yollarının başlanğıc nöqtəsi kimi istifadə olunmuşdur.

Sasanilər dönəmi Qafqaz Albaniyası, Ərməniyyə, İberiya haqqında Azər -bacan tarixçi-alim dos., Dr.F.Qəzənfəroğlu (“Albaniya, Ərməniyyə və İberiya Turanın bir parçası olub?”) məqaləsində «Türk/Turan tarixinin dəqiqləşdirilməmiş səhifələrindən biri də Turan Parfiyası və

İran Sasaniləri dövründə mövcud olmuş Albaniya, Ərməniyyə, İberiya dövlətləri, həmin dövlətlərin hökmdarlarıyla əhalisinin etnik kimliyidir. Həmin dövlətlərin etnik-siyasi və dini-fəlsəfi həyatına işıq tutan əsas əsərlərdən biri Moisey Kalankatluklunun (7-ci əsr) «Albaniya tarixi» əsəridir. O, bu kitabında Nuh oğlu Yafəsin soyu arasında kimmerlər, əşkinazlar, gürcülər və turanlıların da adlarını çəkmişdir. Onun yazdığına görə, Albaniya əhalisi arasında əşkinazlar/sarmatlar, arşakilər/qarqarlar, kimmerlər də olmuşdur. Mənbələrə görə, Turanlı Parfiya/Partiya çarı Vologez Albaniyaya Aranı hökmdar təyin etmişdir ki, Yafəs nəslindən və Sisakan (Sünik) soyundan olan Aranın nəsiləri də Uti, Girdıman, Tsovd və Qarqar knyazlıqlarda yaşayan etnoslar idilər. Kalankatuklu bir tərəfdən albanların, o cümlədən utilərin, qarqarların, sovdeylərin soykökünü Aranla bağlamış, başqa tərəfdən isə Aranın nəslindən saydığı qarqarlarla, kamiçik eftalitlərin e.ə.IV əsrin sonlarında Makedoniyalı İskəndər tərəfindən Qafqaz dağlarının ətəklərinə köçürüldüyünü də qeyd etmişdir».

Nizami “Xosrov və Şirin” mənzuməsində o məskəni tərənnüm edir:

تاجی و تختی مگر و دارد هه خرابی بی مرزی هیچ ندارد

Xərabəsiz (xarabasız – H.V.) heç bir sərhədi yoxdur, Taxt-tacdan başqa hər şeyi var.

است چنده داند خدا را اشخزیه نه است ب لندک وه بر ق لعه هزارش

Mın qalası uca dağdadır, Allah bilir xəzinəsi nə qədərdir.

ماهی و مرغ از فزون اف زونی به خواهی که چندان چارپاچنس ز

Dördəyahlı cinsindən nə qədər istəsən Quşdan və balıqdan artıqdır sanı.

زندگی اندی گ داردمی شادی به ک امرانی دارد و شوی ندارد

Yoxdur əri, kam almağı var, Şadlıqla keçir güzəranı. (Filoloji tərcümə - H.V.)

A.Bakıxanov “Gülüstani İrəm” (Bakı; 2010, s.39-40) əsərində iddia edir ki, “Herodotun yazdığına görə, Kəyan padişahlarından Keyxosrovun massaget skifləri və onların mülkəsi Tomirisə qarşı açdığı müharibə Albaniyada olmuşdur. O (Herodot) belə deyir: Kirus Arazdan keçib, ona qovuşan Kür çayına maniəsiz olaraq gəlib çatdı.Oradan da cəsarətlə bir dar dərənin içərisinə soxuldu. Burada dağ əhalisi onu məğlub edib, bütün qoşunu ilə məhv etdilər.Avropa və Asiya tarixçiləri Keyxosrovun aqibəti və onun dağa çəkilib qeyb olması haqqında müxtəlif fikirlər yürüdürlər. Şeyx Nizami Gəncəvinin də mağara haqqında və Keyxosrovun Dərbənd yaxınlığındakı bir dağda saxlanan qızıl taxtı barədə yazıları vardır. Bunlar, yuxarıda qeyd edilən iddialarla da uyğun gəlir. Xülasə, bəzilərinin zənn etdiyi kimi, əgər Keyxosrov Arazdan keçdikdən sonra Gürcüstana hərəkət etmək istəsəydi, o zaman iki çayın (Kür ilə Arazın) qovşağı olan Cavad keçidinə gəlməzdi. Bundan anlaşılır ki, o, Albaniyaya səfər etmişdir”.

Şübhəsiz, bu tarixi məlumatlar əsərin obyektiv məzmununu əks etdirən bir gerçəklikdir.“Xosrov və Şirin”in süjet xətti, kompozisiyası, həmçinin, Nizami Gəncəvi təxəyyülünün yaratdığı Məhin Banu və Şirin surətləri real Aşur (Assur) kraliçası Şammuramatın (e.ə.812-803), bu hökmdar qadının həyatında baş verən və sonralar əfsanələşmiş tarixi reallıqlar ilə üst-üstə düşən epizodlar baxımından zəngindir.

Nizami Gəncəvi «İskəndər-namə» poemasında Bərdənin qədim adının Harum olduğunu və Firdovsinin “Şahnamə”sində Harumda Amazonların yaşadıkları bir ölkə, yalnız qadınların məskəni (fars dilli sözlüklərdə) Xarumun mənası “qadınlara aid bir şəhər”dir.(bax: Akad.V.V.Bartold.Əsərləri, 3-cü cild, M., 1964, s.372-373)

Amazonların iskit (saka), kimmer adlanan türk qövmlərinə mənsub olduqları haqqında maraqlı məlumatlar aşkarlanmış və “Türktarihim” saytında (<http://www.turktarihim.com/Iskitler.html>) yerləşdirilmişdir: «İskitlərin İç Asiyadan Anadoluya doğru köç hərəkətlərini və Qafqaz-Anadolu xəttində arxalarında buraxdıqları Kurqanları araşdıran tarix tədqiqatçısı Dr.Jeannie Davis Kimball, İskit coğrafiyasında yaşayan Qadın Savaşçılar (Amazonlar) ilə əlaqədar etdiyi araşdırmalar nəticəsində çox əhəmiyyətli tapıntılar əldə etmişdir.

Amazonlar, İskitlərdən çox daha əvvəl Qara dəniz xəttinə çatan Kimmerlər ilə birlikdə bu bölgəyə yerləşmiş və uzun müddət Kimmer coğrfayası içərisində yaşamış döyüşçü bir xalqdı. Matriarx bir quruluşa sahib olan bu cəmiyyətdə qadınlar döyüşür, kişilər isə kölə olaraq ya da nəslə artırmaq məqsədi üçün istifadə edilirdi. Əsasən Kimmer cəmiyyətinin bir parçası olan Amazonlar, iskitlərin Kimmer məğlub etməsi ilə yenə soydaşları olan İskitlər ilə münasibət qurmuş və zamanla İskit tarixinə də mövzusu olmuşlar. Onlarla İskit Kurqanı açan və iskitlərə aid bir çox arxeoloji çalışmanın içərisində yer alan iştirak edən Kimball, izini sürdüyü Savaşçı (Döyüşkən) İskit Qadınları Amazonların mənşəyinə çatmağı bacarmış, iskitlərin soydaşları olan Amazonların günümüz Türklərinin (əcdadları) olduğunu ortaya qoymuşdur. Dr.Kimball, araşdırma mövzusu olan Amazon döyüşçülərinin izini İskit Kurqanlarında tapmış, bu macərəsini onu iskit mənşəyinə qədər aparmışdır. Bir çox İskit kurqanını açan Kimball, Amazonların İskitlər ilə birlikdə yaşayan döyüşçü qadınlar olduğunu, yəni Kurqanlardakı döyüşçü qadınların İskit cəmiyyətinin bir parçası olduğunu təsbit etmişdir. Amazon Savaşçıları ilə əlaqədar məlumatları Yunan Tarix qaynaqlarından əldə edən Kimball, Antik Yunan dövrünün böyük döyüşçüsü Axilin bir Amazon Kraliçası Pentese ilə mübarizəsinə rast gəlir. Bu hekayədə Axilles, Amazon qadın döyüşçüsü Pentese ilə çətin bir savaşa girişmiş, uzun mübarizə sonunda Penteseleyi məğlub etməyi bacarmış və onu öldürmüşdür. Rəqibini öldürən Axilles, üzünü görmək üçün rəqibinin dəbilqəsini çıxartdığı zaman sarı saçlı və çox gözəl bir qadın olduğunu görür və Penteseleye aşiq olur. Axilles və Penteseinin hekayəsindən ilhamlanan Kimball, Amazon döyüşçülərinin İskit kurqanlarından çıxmasından hərəkətlə Kurqanlara rast gəlinən bölgələrin izinə düşərək Şimali Qazaxıstandakı Pokrovka bölgəsinə qədər gedir. Buradakı kurqanları araşdıran Kimball, bu kurqanların Anadolu-Şimali Qara dəniz bölgələrindəki İskit Kurqanları ilə eyni olduğunu təsbit edir. İskitlərin və Kimmerlərin bu istiqamətdə Qara dəniz və Anadoluya qədər çatdığına qərar verir. Ancaq bu tapıntı, qısa müddət sonra burada açacağı möhtəşəm kəşfin yanında kiçik bir detal olaraq qalacaq. Dr.Kimball, at üstündə gəzən sarışın, kiçik bir qız uşağı görür. Bu qız uşağının adı Məryəmgüldür. Məryəmgül, Dr.Kimballa Amazon Savaşçısı Penteseleyi xatırladır. Bu kiçik Kazax qız uşağından bir DNA nümunəsi alaraq Anadoludakı İskit kurqanlarından çıxan Amazonkaların DNA nümunələri ilə müqayisə edir. Mitoxondrial DNT nümunələrinin qarşılaşdırılması ilə ortaya çıxan nəticə inanılmazdır. Nəticə 99.9% nisbətində uyğundur. Qazaxıstan çöllərində at üstündə gəzən bu kiçik qız uşağı Amazon Savaşçıları ilə eyni geni daşıyır. Yəni Amazonkaların nəvəsidir”.

Türkiyə Cumhuriyyəti araşdırmaçısı prof.dr. İlhami Durmuş Kadın Savaşçıları, Amazonlar haqqında (Prof.Dr. İlhami DURMUŞ, İSKİTLER (SAKALAR) // Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları // Ankara, Genelkurmay basımevi, 2008, s.45-46) maraqlı mülahizələr irəli sürür: “b. Kadın Savaşçıları: Amazonlar. Eski Çağ zaman dilimi içində erkeklərin yanında və ya erkeklərə qarşı savaşan qadınlar və ya qadın qrupları haqqında anlatılan əfsanə və hikayələr bulunmaqdadır. Greklər böylə qadınlara Amazon adını vermişlərdir. Herodotos’un verdiği bilgiyə görə, Karadeniz’in kuzey bölgəsindəki bu qadınlar, İskitlərcə “Oiorpata” olaraq anılmaktadırlar. Bu terim “oior”, “erkek” və “pata”, öldürmək sözcüklerinden türetilmiştir. Böyləce “erkek öldürənlər” anlamına gəlməkdədir... Yazılı kaynaklarda Amazonlar haqqında verilən bilgiler tek başına fazla bir deęer taşımamaktadır. En iyi bilinen kadın birlięi Hector’un ölümünden sonra Truva’ya giren Amazonların lideri Penthesilea’nın başkanlıęındaki Karadeniz’in güneyinden gelen orduydu. Atlı genç kadının mięferi, göęüs zırhı, baldır zırhları ve çift yarım ay şeklinde kalkanı bulunuyordu. Silahları ise kılıç, çift ağızlı savaş baltası ve mızraktı; aynı zamanda yay ve ok da kullanılmaktaydı ve okluęu hareketli atının terkisinde taşıyordu... Herodotos da İskit ülkesi ve doğusundaki Sauromat ülkesi ilgili birçok Amazon hikayesinden söz etmektedir... Burada verilen en kayda deęer bilgi onların ata binip ok atmaları, savaşmaları, düşman öldürmeleri ve erkekler gibi giyinmeleridir.

Yazılı belgelerde geçen bu bilgileri arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkartılmış buluntular da doğrulamıştır. Özellikle Ukrayna'nın güneyinde 1950'li yıllardan beri yapılan kazılarda çok sayıda Amazon mezarı bulunmuştur ve Kafkaslar'da bile bu tür mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Bu mezarlarda ziynet eşyalarının yanında savaş araç ve gereçleri bulunmuştur. Bu tür buluntular arasında oklar, okluklar, mızraklar bulunmuştur....

Silahlarını kullanmakta gösterdikleri teknik, ustalık ve yetenek, fiziksel güçleri erkeklerden daha az olan Amazonlar için son derece önemli olmalıydı. Bütün Amazon mezarlarında bulunmuş olan yay ve okların asıl silahları olduğunu tahmin etmek rastlantı değildi. Çeşitli spor ve avlanma etkinlikleriyle yoğun kas eğitimi yaptıkları hâlde erkeklere göre yine de zayıf kalan kadınların kas gücü için yay ve ok en uygun silahtı. Erkekler gibi belirli ve sürekli eğitim sonucu kazanılabilen dayanıklılık, güç, sürat, ustalık ve çeviklik Amazonlar için son derece önemliydi. Bu nedenle genç kızların mezarlarında bile silah bulmak şaşırtıcı değildir. Avlanma ve savaşma, hızlı tepki vermek için yetenek gerektirmekteydi ve başlıca silah olan yay, değişkenlik göstermeyen soğukkanlı bir dikkat gerektirmekteydi. Savaşlar, üzengisi olmayan at üstünde yapılırdı; dolayısıyla hayvanın her şartta çok iyi kontrol edilmesi ve göz, kol ve soluğun tam bir uyum içinde olması gerekliydi. Uzaklığın doğru olarak algılanması çok iyi bir zamanlama için son derece önemliydi.”

Bu faktlar orta əsrlər İslam dünyasının kulturoloji ənənəsinin, geniş tarixi-mədəni və bədii informasiyanın mətnində tam əksini tapdığını iddia etməyə imkan verir.